

РІШЕННЯ
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

(повне найменування закладу вищої освіти (наукової установи),
Міністерства освіти і науки України, м. Харків)
прийняла рішення
підпорядкування (у родовому відмінку), місто)
про присудження ступеня доктора філософії галузі знань 08 Право
(галузь знань)
на підставі прилюдного захисту дисертації «Конституційно-правові форми політичної активності громадян, що реалізуються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій»
(назва дисертації)
за спеціальністю 081 Право
(код і найменування спеціальності відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)
"07" травня 2025 року.

Афоніної Ольги Володимирівни, 1994 року народження,
(прізвище, ім'я, по батькові (у разі наявності) здобувача)
громадянка Україна,
(назва держави, громадянином якої є здобувач)
освіта вища: закінчила у 2018 році «Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого»
(найменування закладу вищої освіти)
за спеціальністю 081 Право
(за дипломом)

Працює адвокатом в 01054, м. Київ, вул. Олеся Гончара, буд. 52
(посада) (місце основної роботи, відомче підпорядкування, місто)
з 15 липня 2020 р. до цього часу.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна
(найменування закладу вищої освіти (наукової установи),
Міністерства освіти і науки України, м. Харків
підпорядкування, місто)

Науковий керівник (керівники) Воронов Марк Миколайович
(прізвище, ім'я, по батькові (у разі наявності),
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного і муніципального права
(науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада)
юридичного факультету.

Здобувач має 15 наукових публікацій за темою дисертації, з них 1 стаття у періодичному науковому виданні інших держав, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 0 монографій (зазначити три наукові публікації):
1. Афоніна О. В. Класифікація конституційно-правових форм політичної активності громадян, що реалізуються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право». 2022. Вип. 72. Ч. 1. С. 217–222. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/01/38.pdf>.
2. Афоніна О. В. Розвиток законодавства про конституційно-правові форми політичної активності громадян, що реалізуються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій: досвід

України. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Право». 2023. № 35. С. 52–67. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/21868>.

3. Афоніна О. В. Штучний інтелект як чинник впливу на розвиток електронної демократії: законодавчий досвід ЄС та України Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Право». 2024. Вип. 38. С. 54–62. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/24653>.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради:

(прізвища, ініціали, наукові ступені, місця роботи, посади, зауваження)

СЕРЬОГІН В. О., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного і муніципального права, декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (голова ради).

Роботу оцінено позитивно, зауважень немає.

БЄЛОВ Д.М., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет (офіційний опонент).

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1. На с. 18 дисертації авторкою виокремлено два рівні політичної активності громадян: аматорську політичну активність і професійну політичну діяльність. Загалом підтримуючи даний підхід, маємо відзначити, що аматорська політична активність теж не є однорідною; в її складі варто розрізняти ординарну політичну активність як участь у тих політичних заходах, які передбачають долучення пересічних громадян у певних формах прямої демократії (вибори, референдуми, збори за місцем проживання тощо), і участь ініціативну, як-от петиції, мітинги, вуличні походи тощо.

2. До сутнісних ознак конституційно-правових форм політичної активності громадян, що реалізуються за допомогою ІКТ, дисертанткою віднесено транспарентність. Ця ознака розкривається дисертанткою через те, що «вони спроможні відкривати доступ до інформації про діяльність уряду та політиків, що сприяє підвищенню відкритості та відповідальності в конституційній державі, упевненості громадян в достовірності й повноті відповідної інформації політичного характеру, з приводу якої й відбувається комунікація» (с. 37 дисертації). На наш погляд, дана ознака притаманна далеко не всім таким формам. Зокрема, навряд чи її можна застосувати до електронного голосування на виборах та референдумах, де одним з вихідних принципів є таємність, а також електронних опитувань та електронних консультацій, котрі здійснюються здебільшого на засадах анонімності.

3. На с. 61 дисертації стверджується, що «залежно від масштабу та значущості питання, що передбачає залучення громадян через інструменти ІКТ для його вирішення, форми політичної активності можуть бути класифіковані на загальнодержавні та місцеві». Вважаємо, що з точки зору територіальної організації публічної влади в даному випадку більш коректним було б виокремлення ще однієї класифікаційної групи – регіональних форм політичної активності.

4. Предметом дисертації О.В. Афоніної є конституційно-правові форми політичної активності громадян, що реалізуються за допомогою ІКТ, втім за результатами свого дослідження вона пропонує прийняти закон не про вище названі форми, а про електронну демократію загалом. Ця позиція дисертантки потребує додаткової аргументації.

5. У запропонованій дисертанткою структурі Закону «Про електронну демократію» передбачено Розділ VI «Процедури електронної демократії», де передбачається впровадити «порядок проведення електронного голосування, подання електронних петицій та інші процедурні питання». Такий підхід викликає певне застереження: чи не призведе він до дублювання норм з іншими нормативними актами, зокрема з Виборчим кодексом України та Законом України «Про звернення громадян»?

ЧАЛАБІЄВА М.Р., кандидат юридичних наук, науковий співробітник сектору муніципального права та місцевого самоврядування НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України (офіційний опонент).

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1. Позитивно в цілому оцінюючи здійснену дисертанткою класифікацію конституційно-правових форм політичної активності громадян (підрозділ 1.2. дисертації), маємо відзначити, що далеко не всі використані нею критерії класифікації є коректними. Зокрема, такий критерій, як цільова спрямованість «зарядженість» (с. 44 дисертації) не може бути застосована до електронних консультацій, електронних обговорень та бюджетів участі. Водночас за характером мотивації суб'єкта однозначно класифікувати форми політичної активності на цілеспрямовані та безцільові (теж с. 44 дисертації) теж некоректно, бо мотивація різних учасників може суттєво різнитися.

2. Як відомо, існує велика кількість моделей демократії, тому в підрозділі 1.3. дисертантці варто було б особливо акцентувати увагу на ключовій ролі конституційних форм політичної активності громадян, що реалізуються за допомогою ІКТ, для підтримання і розвитку саме демократії участі (партисипаторної демократії) в умовах інформаційного суспільства.

3. На наш погляд, значно посилено б інструментальну цінність рецензованої дисертації звернення авторки до проблематики впливу конституційних форм політичної активності громадян, що реалізуються за допомогою ІКТ, на процеси децентралізації публічної влади та посилення ефективності місцевого самоврядування.

4. Далеко не завжди зрозумілим і обґрунтованим виглядає обраний дисертанткою у підрозділі 2.2 перелік зарубіжних держав, чия політико-правова практика за предметом дослідження піддається аналізу. Якщо досвід держав Європейського Союзу, США та Канади є цілком зрозумілим з огляду на їх місце у відповідних міжнародних рейтингах, то чому до поля уваги дисертантки потрапили такі держави, як Гана, Кенія чи Малайзія, потребує додаткової аргументації.

5. Додаткової уваги з боку дисертантки заслуговують загрози, спричиненні застосуванням ІКТ для реалізації тих чи інших конституційних форм політичної активності громадян, адже в дисертації про них згадується лише побіжно.

ГУДЗЬ Л. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (офіційний рецензент).

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1. У підрозділі 1.2. дисертації, здійснюючи класифікацію форм політичної активності за масштабом та значущістю питань, що підлягають вирішенню, дисертантка розподіляє їх на загальнодержавні та місцеві (с. 61). Підтримуючи в цілому важливість даного критерія класифікації, маємо зауважити, що з точки зору територіальної організації публічної влади в даному випадку має йтися принаймні про ще одну класифікаційну групу – регіональні форми політичної активності. Це є особливо актуальним для України в аспекті продовження конституційної реформи щодо децентралізації публічної влади.

2. На с. 44-45 дисертант зазначає, що доволі поширеним у західній літературі й важливим у юридичному аспекті є поділ форм політичної активності на конвенційні та неконвенційні. Втім автор не розкриває критерії такої класифікації, обмежуючись примірними переліком конвенційних і неконвенційних форм.

3. На с. 193 дисертант цілком обґрунтовано стверджує, що сьогодні електронна демократія в Україні більшою мірою є сферою регулювання Міністерства цифрової трансформації України. Водночас, говорячи про практику реалізації за допомогою ІКТ тих чи інших форм політичної активності громадян на муніципальному рівні, автор обходить увагою питання про те, які структурно-функціональні зміни відбулися у зв'язку з цим в апараті місцевих рад і системі виконавчих органів місцевого самоврядування.

4. На наш погляд, істотно збагатило б роботу більш широке і системне викладення основних загроз і викликів, котрі породжує запровадження ІКТ в політико-правових відносинах, так само як і наукове обґрунтування основних факторів, що стоять на заваді більш швидкому і широкомасштабному запровадженню конституційно-правових форм політичної активності громадян, що реалізуються за допомогою ІКТ.

ЗУБЕНКО Г. В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (офіційний рецензент).

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1. У підрозділі 1.1. дисертантка цілком обґрунтовано розглядає поняття «політична активність» і «політичний активізм» як синонімічні, втім обходить увагою співвідношення понять «суб'єкт політичної активності» та «політичний активіст». Хотілось би почути думку дисертантки з даного приводу.

2. Однією з позитивних рис рецензованої дисертації, як вже було відзначено нами вище, є те, що у підрозділі 2.3 крім політико-правової практики на загальнодержавному рівні, дисертанткою також узагальнено позитивний досвід використання форм електронної демократії на муніципальному рівні (с. 194-198). Втім автор сконцентрувала свою увагу виключно на досвіді міст, котрі є обласними центрами, тоді як інші рівні місцевого самоврядування в Україні залишились обійденими увагою.

3. Розкриваючи зміст міжнародно-правових основ за тематикою дослідження, автор слушно стверджує, що одним із пріоритетів Європейської комісії на 2024-2029 роки проголошено захист демократії та обстоювання європейських цінностей, що передбачає, зокрема, підтримку громадянської активності та участі, щоб внести ідеї громадян у центр розробки політики (с. 113). Втім дисертантці варто було не зупинятися на констатації даного пріоритету Європейської комісії, а окреслити, хоча б загальним чином, які завдання як кандидата в члени ЄС він породжує.

4. На наш погляд, ті загрози і виклики, що породжуються застосуванням ІКТ для реалізації тих чи інших конституційних форм політичної активності громадян, потребують додаткової уваги з боку дисертантки, адже вони істотно впливають на зміст і спрямованість правової політики держави.

Результати відкритого голосування:

"За" 5 членів ради,
"Проти" немає членів ради,
"Утримались" немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада **присуджує**
Афоніній Ользі Володимирівні

(прізвище, ім'я, по батькові (у разі наявності) здобувача у давальному відмінку)
ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право
(галузь знань)
за спеціальністю 081Право

(код і найменування спеціальності відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)

Голова разової спеціалізованої вченої
ради

Віталій СЕРЬОГІН
(ім'я, прізвище)